

неспроможними перебудувати науково-інноваційну сферу на здатну відповідати на виклики глобалізації, ставити і вирішувати масштабні проблеми.

1. Архіреєв С.І., Тарасенко Т.В. Інноваційний потенціал України: прогнозно-аналітичні оцінки. – Харків: Золоті сторінки, 2008. – 112 с.
2. Долішній М.І. Соціально-економічна стратегія у регіональному вимірі. // Вісник НАН України. – 2006. – № 7. – С. 69.
3. Єгоров І., Войтович А. Наука в Україні – стан та проблеми розвитку. Дискусійна стаття. – К.: ЦДНТПН ім. Доброва НАНУ, 2004. – 23 с.
4. Закон України „Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” № 991-XIV від 15 липня 1999 р. // Голос України. – 1999. – 21 вересня.
5. Івченко В. Корпорація „Науковий парк „Київська політехніка” // Наука та інновації. – 2007. – № 3. – С. 77-78.
6. Інноваційна політика України: проблеми та перспективи. Зб. наук. пр. / За ред. В.П. Горбуліна. Вип. 1. – К.: ДП „НВЦ” „Євроатлантикінформ”, 2007. – 264 с.
7. Інноваційний ресурс господарського розвитку: Монографія / За ред. В.П. Мельника. – К.: Об’єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 363 с.
8. Малицький Б.А. Неолібералізм и кризис инновационного развития: формула кризиса. – К.: Фенікс, 2009. – 64 с.
9. Наука Національного технічного університету „КПІ” – 2007 / За ред. М.Ю. Ільченка – К.: ТОВ „ВД „ЕКМО”, 2008. – 296 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність України у 2008 році. – К.: Держкомстат України, 2009. – 360 с.
11. Національна академія наук України / Короткий річний звіт за 2006 р. – К.: Видавництво „Март”, 2007. – 32 с.
12. Попович О.С. Науково-технологічна та інноваційна політика. – К.: Фенікс, 2005. – 226 с.
13. Семиноженко В.П., Данилишин Б.М. Новий регіоналізм. – К.: Наукова думка, 2005. – 160 с.
14. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: Мон. – К.: НТУУ „КПІ”, 2009. – 488 с.
15. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Основа, 2006. – 592 с.
16. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: МОН / За ред. Ю.Г. Рубана. – К.: НІСД, 2008. – 744 с.
17. Федулова Л. Управління інноваційним розвитком регіону // Регіональна економіка. – 2005. – № 2(36). – С. 37-47.

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ В НОВІТНІЙ ПЕРІОД У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Досліджуються процеси розвитку громадянського суспільства України в новітній період, що мають відобразитися в курсі „Історія України”. При цьому аналізуються погляди істориків, політологів і правознавців на природу громадянського суспільства, що пов’язані з відповідним розумінням соціальності, влади, публічності і людських прав.

Исследуются процессы развития гражданского общества Украины в новейшее время, которые должны отражаться в курсе „История Украины”. При этом осуществлён анализ взглядов историков, политологов и правоведов на природу гражданского общества, которые связаны с соответствующим пониманием социальности, власти, публичности и человеческих прав.

In this article the process of Ukrainian civil society development in the latest period is researched. This process should be reflected by means of the course in „History of Ukraine”. In this work the opinions of the historians, the politicians and the constitutional lawyers in the civil society nature area are also analyzed. These views concern with the appropriate understanding of the social aspect, authority, publicity and human rights.

Ключові слова: держава, демократія, демократичні інститути, громадянське суспільство.

Проблема громадянського суспільства відноситься до числа самих фундаментальних наукових проблем, яка хвилювала протягом багатьох віків кращі уми людства. Вона з’явилась з появою держави і поділу суспільства на державну й недержавну сферу життєдіяльності. З тих часів питання взаємодії влади та суспільства було в центрі уваги людства і, відповідно, науковців.

Серед українських науковців варто відзначити доробки В. Горського, А. Карася, С. Кримського, О. Скаленка, Ю. Павленка, Ю. Пахомова та інших, а серед зарубіжних варто відзначити – З. Бзежинського, Ю. Габермаса, С. Гантінгтона, О. Гьоффе, В. Іноземцева, Й. Маруда,

М. Кастельса, Е. Тофлера, Дж. Сороса, Дж. Роулза та інших відомих дослідників. Зокрема, В. Федоренко звертає увагу на те, що розвинене громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу. Очевидно, і навіть аксіоматично, що сильна українська держава неможлива без розвинутого громадянського суспільства, але громадянське суспільство та його інститути стають дієвим чинником державотворення лише за умови конструктивного та соціально відповідального діалогу з державою в межах правового поля. Отже, закономірним буде висновок, що в правовій державі суспільні відносини, які охоплює категорія „громадянське суспільство”, мають ґрунтуватися на праві й, відповідно, бути правовідносинами, спрямованими на забезпечення легітимних прав і інтересів усіх суб'єктів і інститутів цього громадянського суспільства [3].

В статті пропонується погляд на громадянське суспільство України як на складне явище, що здійснюється у контексті політичного розвитку і пов'язане з інтелектуальною і соціокультурною активністю людини. Концептуальні параметри статті включають актуальні проблеми новітнього українського соціального розвитку і шляхи їх вирішення.

Концепція громадянського суспільства розвивалась і міцніла паралельно із розвитком суспільної реальності, яку вона позначала. Відтак, починаючи з другої половини ХІХ ст. і до другої половини ХХ ст. про неї майже забули. А коли у 80-х роках ХХ ст. це поняття знову перетворилось на „ключове слово інтелектуальних дискусій” [4], виявилось, що не всі вкладають у нього однаковий зміст.

А. Колодій виділяє три „класичні” трактування громадянського суспільства, які створюються в рамках: локкіанського підходу, згідно з яким основою громадянського суспільства є протиставлення природного і громадянського; гегелівського підходу, відповідно до якого це правова держава та принцип індивідуалізму; токвілівського підходу, який на перше місце висуває асоціативну діяльність [5, с.30].

Наприклад, за А. Токвілем, громадянське суспільство, на відміну від держави, – це сфера, для якої характерні не примушення, а добровільний вибір, авторитет моралі, а не влади. У зв'язку з цим він указує на величезну роль особливого соціального інституту – політичних асоціацій, які, за А. Токвілем, не тільки не входять до складу громадянського суспільства, але й не стають частиною державного апарату, будучи засобом їх взаємодії. Громадянські і політичні організації

сприяють взаємному розвитку і збагаченню. Тобто, А. Токвіль не виключає політичного початку зі сфери громадянського суспільства. Більше того, характер взаємозв'язку політичних і громадянських асоціацій визначає тип самої держави. Так, якщо в деспотичних державах відбувається придушення і тих, і інших, то в демократичних повинні створюватися всі умови для їхнього процвітання. Чим розвиненіші політичні асоціації, тим досконаліший демократичний державний устрій і більшою свободою володіють громадяни. Необмежений ступінь розвитку політичних організацій – це вищий ступінь політичної свободи, яку може винести народ [11, с.424].

Переважає більшість суспільствознавців вважає, що громадянське суспільство – це правове демократичне суспільство, де сполучним фактором виступають визнання, забезпечення і захист прав людини і громадянина. Це відкрите інтегроване соціальне утворення. У ньому забезпечується свобода слова, гласність, доступ до різного роду інформації, право вільного в'їзду в країну і виїзду з неї, культурне і наукове співробітництво із закордонними державними і громадськими організаціями. Громадянське суспільство тісно пов'язане як з державою, так і з правом. Держава покликана створювати умови для функціонування громадянського суспільства, не втручатись у сферу приватних інтересів, а розвинене громадянське суспільство, у свою чергу, є соціальною базою демократичної, правової і соціальної держави.

Під громадянським суспільством розуміють складну структуровану плюралістичну систему. Ряд суспільствознавців систему сучасного громадянського суспільства представляють у вигляді п'яти основних елементів, що відображають відповідні сфери його життєдіяльності. Це соціальний (у вузькому розумінні слова), економічний, політичний, духовно-культурний та інформаційний елементи.

Соціальна система охоплює сукупність спільностей, що об'єктивно сформувалися, і взаємин між ними. В неї входять три блоки спільностей. В перший блок входять інститути родини, виховання, освіти, що допомагають людині соціалізуватися. Другий блок складають відносини, що відображають різноманітні зв'язки людини з людиною, так і в різних колективах (суспільних об'єднаннях). Третій блок утворюють відносини між великими соціальними спільностями людей (станами, класами, націями, расами).

Економічну основу громадянського суспільства становить сукупність економічних інститутів власності, виробництва, розподілу,

обміну, споживання сукупного суспільного продукту. В цій сфері індивід реалізує свої економічні інтереси.

Політичну сферу громадянського суспільства складає діяльність політичних партій, громадських об'єднань, в яких індивіди реалізують свої відповідні інтереси і через які вони вступають у політичне життя.

Духовно-культурна система утворюється з відносин, що виникають на тлі духовно-культурних благ, діяльності відповідних інститутів, установ (освітніх, наукових, культурних, релігійних).

Всі вище означені системи суб'єктивовані. З позицій конституційного права України до суб'єктів конституційно-правових відносин нині прийнято відносити: 1) спільноти (народ, нація, національні меншини, корінні народності, територіальні громади тощо); 2) держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, депутати, службові та посадові особи; 3) політичні партії, громадські організації та блоки (асоціації); 4) громадяни України, іноземці, особи без громадянства, біженці; 5) підприємства, установи, організації; 6) міжнародні органи і організації; 7) органи самоорганізації населення; 8) засоби масової інформації [8, с. 465].

Враховуючи останні тенденції в чинному українському законодавстві, заслуговують на особливу увагу ті суб'єкти відносин, що відносяться до інститутів громадянського суспільства. Конституція України статтею 15 закріплює вихідний принцип громадянського суспільства, згідно з яким суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності [6, с.6].

Таким чином, це конституційне положення дає можливість сформулювати тезу, що громадянське суспільство України виступає як сфера реалізації економічних, соціальних, етнонаціональних, культурних та інших інтересів громадян, яке перебуває поза безпосередньою діяльністю організації суспільства (держави).

З точки зору політичної теорії громадянське суспільство України розуміють як самоорганізовану і саморегульовану сферу публічно-правових відносин, утворювану вільними і рівними індивідами та створеними ними об'єднаннями, які функціонують, формуючи соціальний капітал та здійснюючи контроль за органами державної влади. Ця сфера служить підґрунтям демократії та визначальним чинником у розбудові правової держави. Тобто, громадянське суспільство не може ототожнюватися з якимось одним суб'єктом

публічно-правових відносин, оскільки ця категорія позначає передусім систему суспільних відносин, які виникають, змінюються та припиняються між множиною їх різнопорядкових учасників.

Можна сказати й так. Громадянське суспільство — це суспільство, в якому не тільки гарантовано всі права людини та всі громадянські свободи, але й забезпечено їх реалізацію. Це суспільство, де держава повинна ефективно сприяти створенню і діяльності різноманітних громадських організацій, визнавати їх партнерами у розв'язанні суспільних проблем. Це суспільство, в якому має бути запроваджена модель дорадчої демократії, за якої всі владні рішення приймаються після проведення публічних консультацій із громадськістю, а хід їх реалізації відбувається під пильним громадським контролем.

Розвинене громадянське суспільство є гарантом суспільної і політичної стабільності, безперебійної роботи демократичних механізмів урядування, прозорості діяльності органів влади та, зрозуміло, свободи слова.

Будь-яке суспільство в тому числі і українське складається з громадян і без них не може існувати. Тільки нецивілізоване суспільство, котре не мало державності, не можна назвати громадянським.

Під громадянством політична теорія розуміє сталий правовий зв'язок людини з державою, який виявляється у регламентації взаємних прав і обов'язків. Причому праву громадянина кореспондує відповідний обов'язок держави і навпаки. Цей правовий зв'язок також існує поза межами територіальної юрисдикції держави. Громадянство є засобом інституціоналізації принципів взаємодії держави і особи. Стан громадянства є підставою набуття прав та обов'язків. Держава і громадяни згідно Закону України „Про громадянство України” встановлюють відносини між собою як на своїй території, так і поза її межами.

Появу інституту громадянства пов'язують з французькою революцією XVIII століття. Політико-правова концепція „вільного громадянства” прислужилася обґрунтуванню нових економічних і політичних відносин. Ця концепція замінила інститут підданства.

Одним з перших питань, яке виникає при розгляді проблеми громадянства України, як і інших держав, є питання про визнання категорії осіб, які є громадянами України. Закон України „Про громадянство України”, прийнятий Верховною Радою України 13 листопада 1991 року, чітко визначає громадян України, підстави набуття і припинення громадянства України.

Як ми уже зазначали, правовий зв'язок громадянина і держави заключається у регламентації взаємних прав і обов'язків. Перелік фундаментальних прав та основних обов'язків громадян України міститься у Конституції України. Об'єм правового статусу громадянина є важливим для визначення рівня впорядкованості суспільних відносин, оскільки повага права кожного члена суспільства є запорукою побудови демократичної правової держави і громадянського суспільства.

Для захисту своїх фундаментальних прав та реалізації основних обов'язків громадяни України відповідно до статті 36 Конституції України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації. Далі встановлюється, що ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Усі об'єднання громадян рівні перед законом [6, с.11].

Інакше кажучи, Конституція України встановила те, що громадяни України, утворюючи різного роду громадські організації для реалізації прав і свобод, фактично об'єднані в громадянське суспільство.

Базовими засадами розвитку та функціонування громадянського суспільства, крім Конституції України, є норми Цивільного кодексу України, Закону України від 16 червня 1992 р. № 2460-XII „Про об'єднання громадян”, Закону України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР „Про місцеве самоврядування в Україні”, Закону України від 11 липня 2001 р. № 2625-III „Про органи самоорганізації населення”, Указу Президента України від 31 липня 2004 р. № 854 „Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики”, постанови Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378 „Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” та іншим нормативними актами. Ця нормативно-правова база у більшості своїх положень відповідає „Фундаментальним принципам щодо статусу неурядових організацій в Європі” [8].

Тут і далі ми зробимо теоретико-історичний аналіз становлення і розвитку лише громадських організацій в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть, як одного із складників громадянського суспільства.

Законом, що регулює створення та діяльність інститутів громадянського суспільства, є Закон України „Про об'єднання громадян”. Він визначає засади діяльності та статус об'єднань громадян,

порядок їх створення та припинення діяльності, їх права, господарську та комерційну діяльність, нагляд та контроль за їх діяльністю, відповідальність за порушення законодавства, порядок діяльності міжнародних об'єднань громадян на території України тощо.

У ст. 1 Закону „Про об'єднання громадян” об'єднання громадян визначено як добровільне громадське формування створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Об'єднання громадян, за цим законом, підрозділяються на політичні партії чи громадські організації. Громадською організацією, згідно зі статтею 3, є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних та інших спільних інтересів. Проте дія даного закону не поширюється на релігійні, кооперативні організації, об'єднання громадян, що мають метою одержання прибутків, комерційні фонди, органи місцевого та регіонального самоврядування та інші об'єднання громадян, порядок створення і діяльності яких визначається відповідним законодавством [9]. Однак, вказаний закон та інші нормативно-правові акти України все ще містять ряд положень, які суперечать європейським критеріям у цій галузі. Найсуттєвішими з них є наступні: а) унеможливлення створення спільних об'єднань фізичними та юридичними особами; б) поділ громадських об'єднань за їх територіальним статусом на міжнародні, всеукраїнські та місцеві. Це призводить до заборони проводити їм свою діяльність за межами території реєстрації та викликає додаткові складнощі у процесі реєстрації; в) дозвіл громадським об'єднанням захищати права тільки своїх членів, що, практично, рівнозначно забороні захисту прав інших громадян та ставить під сумнів зацікавленість держави у розвитку правозахисного руху; г) невиправдано ускладнена процедура реєстрації; д) заборона громадським об'єднанням займатися безпосередньо комерційною діяльністю (згідно європейських стандартів, останні мають право займатися комерційною діяльністю, якщо увесь прибуток від неї направляється на розвиток організації та здійснення нею своєї статутної діяльності).

Вважаємо, що реформуючи законодавство, яке регулює правовий статус громадських організацій, українському законодавцю слід відмовитись від традиції обмежувати цих осіб у праві вчиняти підприємницькі угоди (спрямовані на отримання прибутку), затискуючи їх у прокрустове ложе спеціальної (цільової) правоздатності.

На нашу думку, всі юридичні особи приватного права – і ті, основною метою яких є отримання прибутку, і ті, що переслідують не-підприємницькі, ідеальні цілі, повинні мати загальну (універсальну) правоздатність і право отримувати прибуток від такої діяльності. Непідприємницькі юридичні особи повинні відрізнятися від підприємницьких лише заборонаю для перших розподіляти прибуток між членами (учасниками) таких організацій.

Діючий Закон України „Про об’єднання громадян” визначає, що громадські організації утворюються і діють з всеукраїнським, місцевим та міжнародним статусом. Територія діяльності визначається ними самостійно.

До всеукраїнських громадських організацій належать об’єднання, діяльність яких поширюється на територію всієї України і які мають місцеві осередки у більшості її областей. Ці організації представляють інтереси широких соціальних груп, які їм вдалося мобілізувати та залучити до активної участі в громадській діяльності. Серед них найбільші частки складають (в порядку зменшення) спортивні, національно-культурні, молодіжні, освітні, підприємців, екологічні, інвалідів, жіночі, військовослужбовців, правозахисні.

До місцевих громадських організацій належать ті з них, діяльність яких поширюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці або регіону. Зрозуміло, що діяльність не всіх громадських організацій потребує загальнонаціонального характеру (наприклад, проблема кримських татар існує виключно в межах Кримського півострова). Регіональні громадські організації є менш потужними, але досить ефективними в межах обраного регіону через знання ними місцевих особливостей. Наочним прикладом може бути діяльність громадських організацій у деяких західних регіонах (Львівська та Івано-Франківська області), де регіональні особливості реформування земельних відносин вимагають пристосування діяльності цих організацій до місцевих умов, які можуть не збігатися із загальнонаціональними тенденціями.

Місцеві громадські організації можуть концентрувати також свою діяльність у великих містах (Київ, Сімферополь). Організації, що працюють у столиці, можуть бути дуже впливовими через свою близькість до установ, які безпосередньо приймають рішення на загальнонаціональному рівні.

За іншою класифікацією виокремлюють групи громадських організацій: 1) зорієнтованих на захист своїх членів чи певних

соціальних груп, інтереси яких вони представляють (т. зв. „корпоративні” громадські організації); 2) спрямованих на виконання певної місії, важливої для усього суспільства (наприклад, нагляд за дотриманням норм демократії на виборах, виховання та соціальна підтримка дітей-сиріт та ін.).

Окремі громадські організації в Україні можуть бути також зареєстровані та діяти на підставі Закону України „Про благодійництво та благодійні організації”. Зокрема це стосується тих організацій, які надають матеріальну фінансову допомогу (гранти) з метою сприяння практичному здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, що спрямовані на поліпшення соціально-економічного становища.

Для здійснення своєї діяльності об’єднання громадян наділяються правом виступати учасником цивільно–правових відносин, набувати майнові і немайнові права; представляти і захищати свої законні інтереси і інтереси своїх членів у державних та громадських органах; брати участь у політичній діяльності, проводити збори, мітинги, демонстрації тощо; ідейно, організаційно та матеріально підтримувати інші об’єднання громадян, надавати допомогу в їх створенні; створювати установи та організації; одержувати від органів держави та органів місцевого самоврядування інформацію необхідну для реалізації своїх цілей і завдань; вносити пропозиції до органів влади і управління; розповсюджувати інформацію і пропагувати свої ідеї та цілі; засновувати засоби масової інформації. Вони також мають право здійснювати необхідну господарську та іншу комерційну діяльність, але не безпосередньо, а лише шляхом створення госпрозрахункових установ і організацій із статусом юридичної особи.

Законом „Про об’єднання громадян” визначений порядок нагляду та контролю за діяльністю об’єднань громадян, їх відповідальність за порушення законодавства.

Станом на 1 липня 2007 року в Україні було зареєстровано громадських організацій та їх осередків – 52693, політичних партій і їх осередків – 15867, благодійних організацій – 10705, релігійних організацій – 20186, профспілок та їх об’єднань – 18960, кредитних спілок – 982, споживчих товариств – 5480, спілок споживчих товариств – 473, об’єднань співвласників багатоквартирного будинку – 6003 [10, с. 49].

Однак за експертними оцінками, суспільно активних і незалежних громадських організацій можна нарахувати до 2,5 тисяч [1].

У більшості областей України, за офіційними даними, нараховується кілька сотень громадських організацій, переважна кількість яких коливається від 200 до 500. На цьому тлі дуже помітними є Львівська область та місто Київ, які виявилися абсолютними лідерами за кількістю зареєстрованих громадських організацій (більше 4000) і вирізняються бурхливим суспільно-політичним життям, до якого залучені багато місцевих організацій. Серед лідерів за кількістю організацій можна також назвати Запорізьку (приблизно 1500 організацій), Дніпропетровську (майже 1000 організацій), Одеську (приблизно 1000) і Луганську (більше 750 організацій) області [10, с.51].

Вони функціонують практично в усіх сферах суспільного життя. За даними соціологічного опитування, членами громадських організацій в Україні є до 6% громадян, повністю чи частково довіряє їм до 32% [2].

Ці дані засвідчують, що ще гранично низьким залишається ступінь залучення громадян до діяльності інститутів громадянського суспільства. Більшість опитаних громадян заявляють, що не належать до жодної з громадських та політичних організацій. Проте позитивною тенденцією є те, що їх частка поступово скорочується. У 2004 р. вона складала 83,8 %, у 2005 р. – 83,7 %, у 2006 р. – 83,6 %, а у 2008 р. – 83,3 % [12, с. 130].

Основними причинами низького рівня довіри до громадських організацій та громадської пасивності були й залишаються: зайнятість громадян повсякденними проблемами виживання, недостатня інформованість про існуючі громадські організації та ефективність їх діяльності, пасивність самих громадських організацій щодо інформування громадян та їх залучення до своєї діяльності.

Серйозною проблемою залишається те, що українці, в цілому, все ще досить низько оцінюють ефективність інститутів громадянського суспільства (про, що можна судити за рівнем довіри громадян до них та участю в їх діяльності) та недостатньо уявляють можливості їх реального застосування.

Найбільшою перешкодою для досягнення громадянської консолідації в сучасній Україні є високий рівень національного нігілізму, успадкований від російської та комуністичної імперій. Його основне джерело – це культивування зневаги до культурної самобутності будь-якого неросійського народу, здійснюване під гаслом „інтернаціоналізму” (який насправді був прихованою формою агресивного російського націоналізму).

Становлення національної свідомості і громадянської свідомості – взаємопов’язані процеси: існує спільна основа цих явищ. Людина, для якої унікальність індивідуального світу людини є важливою цінністю, переважно цінує також самобутні культури; а тому вона обдуманно і відповідально ставиться до вибору своєї культурної ідентичності. Світоглядною основою цього поцінування неповторних індивідуальних та культурних світів є пошанування життя в його різноманітності.

В основному діяльність значної частини діючих громадських організацій зосереджена на захисті інтересів та лобіюванні – 42 %, навчально-консультаційній діяльності – 41 %. Предметом діяльності 35 % громадських організацій є поширення інформації, 34 % – освіта, надання соціальних послуг – 31 %, дослідження та аналітика – 23 %, правова допомога – 20 %, благодійність – 17 %, розробка суспільно-політичних рекомендацій – 13 %, реабілітація – 12 %, адміністрування грантових програм – 8 % [10, с.23].

Представництво та захист прав громадян належить до найпоширеніших видів діяльності громадських організацій, а 88 % із них так чи інакше займаються адвокатуванням (представництвом та захистом прав і інтересів громадян та суспільних інтересів) [7,с.28].

Оцінюючи суспільну роль, яку виконують громадські організації, можна дійти висновку, що від змісту та зростання (кількісного і якісного) „третього сектору” значною мірою залежатимуть шляхи розвитку всього суспільства у XXI ст. Адже в країнах пострадянського простору взагалі, та в Україні, зокрема, „третій сектор” змушений відігравати важливу роль каталізатора творення громадянського суспільства у надзвичайно прискорених темпах.

Тут ми зауважимо, що розвал старої тоталітарної системи суспільного керування породив багато негативних явищ, такі, як націоналізм, сепаратизм, екстремізм, корпоративність, які є перешкодою на шляху творення громадянського суспільства. В умовах поза ринкової економіки і низькою громадянською культурою деякі корпорації проявляють максималізм і нетерпимість. Вони також здатні привести суспільство до конфронтації, загострення соціальних конфліктів.

Щоб зробити їх найменш хворобливими для суспільства (якщо не вдасться уникнути їх узагалі), необхідно прийти до громадянської злагоди, виходячи з тих суспільних ідеалів, що висувалися

і відстоювалися не одним поколінням людей усіх країн світу. Пройшовши тривалу перевірку часом, ці ідеали залишаються будівничими громадянського суспільства і сьогодні. Мова йде про „гуманізм”, „демократію”, „справедливість”, що у сучасних умовах повинні розумітися як рівність усіх громадян у правах і можливостях, а аж ніяк не зрівнялівку в усьому. Незважаючи на найширший плюралізм думок, позицій і поглядів на перспективи нашого подальшого суспільного розвитку, що існують серед українських громадян, подібні тлумачення і практичне здійснення ідеї справедливості здатні згуртувати основну частину населення України. Тим самим буде сформоване громадянське суспільство в нашій країні. З огляду на неминучий опір цьому процесу з боку різних політичних сил у перехідний період від тоталітарно-авторитарного до громадянського суспільства, найбільш прийнятною, можливо, стане модель сильного державно-ліберального режиму, що поступово відкрив би дорогу до справжньої демократії, забезпечив би незворотність руху нашої країни до громадянського суспільства.

1. Бистрицький Є. Передчуття громадянського суспільства // Дзеркало тижня. – 2007. – № 42. – 11-18 листопада.
2. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики. // http://razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320
3. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій: теоретичні аспекти // <http://www.minjust.gov.ua/0/20126>
4. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього // <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm>.
5. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Монографія. – Львів: Червона Калина, 2002. – 272 с.
6. Конституція України (із змінами і доп). – К.: Атака, 2006. – 64 с.
7. НУО та протидія корупції: роль, стан, перспективи. Звіт про результати дослідження. – К.: БФ „Творчий центр „Каунтерпарт”, 2007. – 28 с.
8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т. – Т. 1/ За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: ТОВ „Видавництво „Юридична думка”, 2006. – 734 с.
9. Про об'єднання громадян. Закон України. // Відомості Верховної Ради. – 1992. – N 34. – Ст.504.
10. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002-2006 роки: Звіт за даними дослідження / Автори – упорядники: Л. Паливода, О. Кікоть – К.: БФ „Творчий центр „Каунтерпарт”, 2006. – 160 с.

11. Токвіль А. Про демократію в Америці. – М.: Прогрес, 1987. – 570 с.
12. Українське суспільство 1992 — 2008. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2008.–530 с.
13. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі. Прийнято учасниками багатосторонньої зустрічі, організованою Радою Європи, Страсбург, 5 липня 2002 р. // Юридичний вісник України. – 2002. – № 50.

О.Г. Андронович

УДК 94(560): 396

ТРАДИЦІЇ І НОВАЦІЇ У ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИНАХ СУЧАСНОГО ТУРЕЦЬОГО СУСПІЛЬСТВА

Досліджено становище жінки у турецькому суспільстві у політичному, економічному, соціальному та побутовому вимірах.

Исследовано положение женщины в турецком обществе в политическом, экономическом, социальном и бытовом измерениях.

The article is dedicated to research of position of the woman in the Turkish society in a wide spectrum of its manifestation: political, economical, social and household.

Ключові слова: гендер, насильство, іслам, Туреччина.

Туреччина – країна на стику цивілізацій між Європою та Азією. Прагнення Туреччини – мусульманської країни – до євроінтеграції ставить багато завдань з трансформації традиційних устоїв життя. Прийняття європейських цінностей при одночасному збереженні власної ідентичності не може не породжувати протиріч та викликів у турецькому суспільстві. Від вмілого подолання цих перепон буде багато в чому залежати майбутнє Туреччини, як члену великої європейської родини.

Найбільш стійкими до змін є культурні та релігійні постулати життя суспільства. Адже вироблені протягом багатьох поколінь, вони не можуть бути одразу змінені, а тим більше скасовані, законом